

Prettifications Purified

פרשת ויקהל תשע"ט

1a/EXODUS PARASHAS VAYAKHEL 35 / 15-29

16

²¹ Every man whose heart inspired him came; and everyone whose spirit motivated him brought the portion of HASHEM for the work of the Tent of Meeting, for all its labor and for the sacred vestments.

²² The men came with the women; everyone whose heart motivated him brought bracelets, nose-rings, rings, body ornaments — all sorts of gold ornaments — every man who raised up an offering of gold to HASHEM. ²³ Every man with whom was found turquoise, purple, and

22. על הנשים — With the women. According to Ramban, this term implies that the men were secondary to the women. Since the jewelry enumerated in this verse was worn mainly by women, the Torah pays tribute to them, for as soon as they heard that precious metals were needed, they immediately removed their most precious possessions and rushed to bring them (Ramban; Or HaChaim).

2

Rashi

22. על הנשים — ALONG WITH THE WOMEN. This means next to them. עם הנשים ומובין אליהן — with the women, and

סופר

ויקהל

כתב

4

שם

קלא

מערכות

ויקהל

אסופת

3

כ"ג א"ב

נזמים

הנשים. ועיין רמב"ן, והפלאה נפשים יסוף ד"ס ויטאון כי תכשיטי נשים לא יוכלו האנשים ליתן והנשים ג"כ לא יוכלו ליתן בלי רשות הבעלים, ולכן באו יחד. ונ"ל * דנשים באו תחילה והביאו, דאם יבואו עם האנשים יחד יוכלו לומר נחת רוח עשיתי לבעלי נ"ק ט: ולכן בעי אשה והדר איש, ולכן הביאו הנשים תחלה ואח"כ באו בעליהן להראות שמסכימים עם נשותיהן. וז"ש ויבאו האנשים על הנשים, היינו אתר שבאו הנשים הוסיפו ובאו גם הם, ואי הוי כתיב עם הנשים הו"א דבאו יחד, לכן כתיב על הנשים, כנ"ל:

56

NOTES

נבאו האנשים על הנשים... וכל איש אשר נתן... And the men came with the women... And every man that brought a waving (offer- of gold. The Talmud (Bava Kama 119a) states since what a woman owns belongs to her husband, she can only contribute a small amount of funds, or possessions to charity or any other cause for we assume that in such a case her husband will not object. When these women moved to contribute their golden ornaments to the Mishkan, it was necessary for their hus-

bands to accompany them and inform the officers that it was with their consent. In this manner the Sforno explains the reason why the men came with the women. He also explains the concluding part of this verse as meaning that since those men who brought gold were in the minority, since it was unusual for them to have gold trinkets or jewelry, they came together with the women so as to join those who were contributing that particu- lar precious metal. We see from the selection of the Mishnah cited by the Sforno that when the Pesach

וכל המשך דברי רבותנו בעניין מצריך עיון. שמצינו שייחסו חשיבות יתירה, לפריקת נזמי הזהב שבשעת מעשה העגל, והקבילו לה, את נדבת תכשיטי הנשים במלאכת המשכן - וקבעו, שזו מכפרת על זו. וכך היא שנויה בלשון חכמים:

"אמר לו (משה לקריה) בדוק אותן שיישמו את המשכן כו", מה כתיב באותה קללה: 'פרקו נזמי הזהב' (שם שם ב), ומה הביאו? נזמים, וכשעשו המשכן, פשו אותו 'נדבה' ומה כתיב (שם לזכ"ב) 'כל נדיב לב הביאו חז ונזם טבעת וכומז', בנזמים חסאו - ובנזמים נתרצה להם" (שם)

ואם נחת דעתנו שחשיבות הלב הכרוכה בהקמת משכן תפארה, יש בה כדי ליצור קשר מחודש בין הנזמים לנזמי ישראל, ולכפר על 'משובות' הבנים. עדיין עלינו להבין, מדוע הדגישו חכמים במסויי, את פריקת הנזמים שבשני המאורעות דוקא - שמה ענין תכשיטי נשים לכאן? ייחוד יותר, דלהדיא קבעו, שהנזמים הללו, מסמנים הן את מקום שורש החטא, והן את המקום הנסויים שנתבצר להם בתשובתם. שכן סיימו חכמים דבריהם בעניין:

"...בנזמים חסאו - ובנזמים נתרצה להם, ורוח הקדש צווחת על ידי הושע (כ,א): 'יהיה במקום אשר יאמר להם לא עמי' אחם - יאמר להם בני קל חיי'." (שם)

הוי, שהנזמים' במסוים, הם הינם בדקדוק שורש הקלקול, ומקום התיקון כאחד. נדבר זה, כודאי הוא צריך לפנינו.

5a

Sforno

— And the men came with the women. (Together) with the contributing women came their men (husbands) to confirm their offerings, so that the officers would accept them, since we do not accept (contributions) from women except for all (insignificant) things.

WITH THE WOMEN

Responding generously to Moshe's call for donations to the Mishkan, the people, both the men and the women, willingly contributed the necessary materials. The Torah's words are: "They came, the men with the women..." (ibid.).

Meshech Chochmah explains that the word used to express the term with literally means "on." Thus the verse can be explained to mean that the men came, bringing as their donation that which was "on" their wives.

Jewish law proscribes deriving benefit from any object that has been used for idol worship. Even so, if someone has set aside a specific object for the purpose of idol worship, declaring, "I wish to dedicate this object of mine for idolatry," he may benefit from it, as long as it was never actually used. He may not, however, donate it to the Beis HaMikdash, because from God's perspective the object, once pledged, is considered to be a revolting thing.

The Midrash (Yalkut Shimoni, Shemos 32) tells us that at the time of the sin of the golden calf many golden calves were actually made — as is indicated in the words of the people, "These are your gods, Israel" (ibid. 32:4). In addition to the large golden calf around which the people danced and celebrated, everyone wanted to have his own miniature golden calf to carry with him. Thus after the golden calf was made, the people continued to pledge more of their gold for these miniature idols.

Later, when the Jewish men came to donate the materials for the Mishkan, there was no guarantee that God would not consider their gold revolting, for perhaps earlier they had pledged it for the making of another miniature golden calf. The only gold the Jewish men could not have pledged for idol worship was their wives' jewelry. The women had refused, en masse, to participate in the worship of the golden calf. Thus the Torah tells us that the men brought the gold that was "on the women" — their wives' jewelry.

רצו דעת פרשת ויקהל שרגא

מובא בהגדה ברש"י: "שהביאו חז ונזם בעודן על הנשים, כמשי"כ רש"י על טו את העינים".

וצריך להבין, בשלמא מה שטו את הצמר על העינים, היה בזה כוונה מיוחדת כדי שלא יעומם זוהר הצמר, כמו שמבאר הספורנו (בפסוק כו), אבל מדוע הביאו הנשים את התכשיטים בעודם על גופן, ומה היתרון בזה.

אלא להודיענו חיבתן, אהבתן וזריזותן של נשות ישראל בהתנדבותן למשכן. שלא שדו אפילו כדי רגע אחד כדי להתפרק מהתכשיטים, אלא חן הולכו בורניות בעור התכשיטים עליהן לנדב אותם לעבודת המשכן. וזהו שלמות במעלת הזריזות, ומראה על שמחתם הגדולה של הנשים בשעת נתינת את תרומת המשכן.

ויעי' ברמב"ן שכתב שהנשים היו יותר זריזות בתרומת המשכן לפני האנשים. ובדעת זקנים לרבותינו בעלי התוס' כתבו שהנשים היו שמחות וזריזות במלאכת שמים בנדבת המשכן.

ולכן נראה בפשיטות, דהרי אף שהנשים היו רוצות להקדיש התכשיטין לא היו מקדישין איתן בלא הסכמת הבעל דהרי תכשיטין אלו נעשו לפיכך שישמח כאשתו, ולא היה מקבל מהן משה רבינו תכשיטין כאלו המרחיקין שמחת הבית, לפיכך באו האנשים יחד עמהן לומר שאף הן מרצות בקדבה זו ואף להם היה חלק בה, כדי לכפר להם על עון הטא העגל של פרקן נזמי נשיכם ונכוחיכם והביאו אלי.

שנים ויקהל מקרא תקע

הרמ"ע מפאנו מפרש:

הלשון "על הנשים" משמעותו 'אחרי הנשים', כמו (במדבר כח, י): "עולת שבת שבתו על עולת התמיד", ומשמעותו - 'אחרי עולת התמיד' (עיי' שם אבן עזרא).

ומדוע הביאו האנשים אחרי הנשים? כיוון שראשית הנדבה היתה זהב, והיו אנשים בושים ונכלמים להביא זהב, כי הדבר הזכיר את עוון עגל הזהב שחטאו. לפיכך תחילה הביאו הנשים שלא חטאו בעגל, ואחריהן הביאו גם האנשים.

עב דרש ויקהל משה

ויבואו האנשים על הנשים [לה כב]. אונקלוס תרגם על נשיא, שבאו מלובשין בתכשיטיהן ושם פרקו ונתנו לנדבת המשכן, ורש"י פי' עם הנשים. ונראה שהצורך שבאו מלובשין הוא כדי להראות שמה שנתנו התכשיטין אינו משום דאין להם צורך גדול בהן, אלא להראות שאע"פ שהם רוצים מאוד להיות מלובשין בתכשיטיהן, מ"מ נדבו בשמחה ובטוב לבב למשכן, כי מצות המשכן היה להם יותר שמחה, וזהו פירוש התרגום. וכדי שלא ינמא שהאנשים גזרו עליהן ליתן, ואף שאין להם רשות ליתן תכשיטי הנשים למצוה, אפשר דחקו אותן בדבריהן, לזה פרש"י עם הנשים וסמוכין אליהן, דהיינו שהיה בזה נדבת האיש ונדבת האשה, וכדכתיב [להלן כט] כל איש ואשה אשר נדב לבם. ואשה הכתובה כגון אין הכוונה אשה שהיתה אלמנה, שה אולי לא היו כלל, אלא קאי על כל הנשים שהוצרך דוקא נדבת לבן שהוא על התכשיטין שצריך רצון הבעל ורצון האשה, שזה בלא זה אין יכולין ליתן.

על הנשים. שבאו מלובשות בתכשיטיהן. וצריך לידע לאיזה צורך. ונראה שהוא להורות שרצון הנשים ליתן האדם לא מחמת שלא חשוב בעיניו הכסף והזהב, אלא אף שהשוב בעיניו מאד מ"מ ידוע לו שהמשכן עוד יותר חביב, וכן בכל צדקה וכן בכל מצוה, וכ"ש בלמוד התורה שאף שידע שיכול גם בהומן לעשות מסחרים ומלאכות להרויח הרבה אבל

התורה חביב לו יותר, וללמד זה הראו הנשים שהתכשיטין חביב להם מאד, שלכן עד שיכלו ללבשם הלבשו, ומ"מ נתנו למקדש משכן שהמקדש יותר חביב.

name Bezalel and Oholiab to lead the Tabernacle project. ואחריו כן קרא להם משה ואלי כל חכם לב. And afterwards, Moses called [Bezalel and Oholiab] and all the wise-hearted men to come before him (below, 36:2), ונתן להם תרומה - and he gave them the contribution of raw materials that had just been collected.⁴⁹

22-24. ויבאו האנשים על הנשים. - THE MEN CAME WITH THE WOMEN.]

[The verse does not say, "The men and women came." Instead, the verse says *The men came with the women*. What is the implication of this phraseology? Ramban explains:]

"וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים" - וְשָׂעָם "וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים" implies "joining the women."⁵⁰ The reason for stating, *The men came "with" [עַל] the women*, which implies "joining the women," is that the donation of jewelry is more common among women.⁵¹ וְכָל הָיוּ לָהֶן - and they all had jewelry that they wore, וְכָל הָיוּ לָהֶן - so they immediately removed their nose-rings and rings and came right away; whereas the men with whom [jewelry] was found brought it "with" [the women]⁵² - בְּתוֹכָהֶן וְהָאֲנָשִׁים נִקְּלוּ לָהֶן - for the connotation of "with" the women in this verse is that they were there first, and the men joined them as secondary donors.⁵³ וְכָל הָיוּ לָהֶן - Similarly, we find this usage of עַל in the verses, *Aram has settled "with" [עַל] Ephraim (Isaiah 7:2)*,⁵⁴

ירש רש"י, שהלכו הנשים מקושטות בתכשיטיהן עד שהגיעו למשכן, ורצה להראות בזה את גדולת הנשים, שמסרו נפשן על ענין בנין המשכן, ועשו כל מה שהיה ביכולתן כדי להראות חיבתן בזה.

ואף שטבע הנשים הוא, שכל ראשן מונח בתכשיטיהן, וכשהולכות עם תכשיטיהן מרגישות את עצמן מאוד בהתעלות, מכל מקום כאן כל היה חשוב בעיניהם ענין המשכן, שהלכו עם תכשיטיהם מקושטות עד משכן כדי לנרדם שם, ועשו זאת בחיבתא היותר נעלה שיכולה להיות, ובכך הראו את מסירות נפשן לבנין המשכן.

לא בחינם הרגישו זאת התורה, אלא ללמדנו כמה היתה חשובה בעיני הנשים עבודת המשכן, שנתנו את תכשיטיהן בלב שלם ובנפשו עצמה, ועוד בשמחה עצומה ונוראה, לקיים מה שנאמר (דברים י"ג, ה') אהבת את ה' אלקיך בכל לבבך... [בכל מאודך], ואף הן נתנו תכשיטיהן מתוך אהבה אין קץ לבוראן.

ויקהל פסוק ט"ז - כ"ד

אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ממש החלום הגדול ביותר של כל גבאי בית-כנסת או מנהל ישיבה, שיצטרך להכריז לנדיבי הלב, הפסיקו מלהביא! יש כבר יותר מדי!

ובל נחשוב שבעיני אבותינו היה הכסף זול. הרי בתחילת פרשת צו, מפרש רש"י: "אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, ביותר צורך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כסף". תמיד היה האדם קשור לממונו וקשה לו כמות הפרידה ממנו. וכידוע כשמשא חיפש שופטים למנות בישראל, אנשי חיל מצא, אבל שונאי בצע לא מצא. ומכל מקום כשהגיע לענין המשכן מצאנו כוז נדיבות רבה, שאחרי הכרזה אחת יבאו שטפון בלתי פוסק של כסף, וגם הנשים, שבשום אופן לא הסכימו להיפרד מתכשיטיהן למען ע"ז של העגל, כשהגיעו לבניית משכן הקודש, הורידו את כל תכשיטיהן ברצון, והיתה השתתפות שלימה ומופלאה שכמות לכאורה לא מצאנו בתורה, ודאי שלא במציאות העולם שאנו מכירים.

ואולי סוד הדבר טמון בזה, שענין המשכן לא היה מצוה ככל המצוות, אלא - "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוכם ממש, שהוא ית' ישרה שכנתו בתוכנו, ומתחת בזה אהבה והקרבה לקב"ה, כי אור פני השכינה הוא החיים הקיימים והאמיתיים, והאור הגדול הכולל את כל הנועמות, ולכן כאשר שמעו ישראל שניתנת להם אפשרות לבנות בית ששם יתאחדו עם הקב"ה, פשוט שפכו כספם וזהבם למטרה זו, עד שהיו צריכים לעצור בעדם.

גם-היום יש לנו אופנים של השראת השכינה. הנה אמרו חז"ל (סוטה י"ז א'): "איש ואשה, זכו - השכינה בליהן", והרי רואים אנו שבדרך כלל רוב המריבות בבית הן על ענייני ממון, כאשר הבעל חושב שהאשה מבזבזת יותר מדי לדעתו, או שהאשה רוצה אשה דבר והבעל מסרב לתת, וגם אצל שני יחידים, כאשר נדמן איזה עסק שלא יצא לאור כרצון שניהם, ויש מריבות, גם זה גורם הסתלקות השכינה.

בואו ונזכור את אבותינו, שגם להם היתה משיכה אל הממון, ואעפ"כ בכדי שיושרה השכינה בתוכם, שפכו את ממונם כמים ולא היה הכסף נחשב בעיניהם למאומה, וכן אנו, כדאי לוותר על מעט כסף ולא לריב על כך, ובלבד שיהיה השלום בביתנו ובמחנהנו, וזו הקב"ה ישרה את שכינתו בתוכנו, ויחיש פדות נפשנו במהרה בימינו.

22. ויבאו האנשים על הנשים. - *The men came with the women*. The men came along with the women, following close after them (Rashi). This interpretation implies that the women were even more zealous than the men as they donated their finest ornaments in honor of Hashem's sanctuary. When the Golden Calf was erected, the men had divested themselves of their golden pendants, unlike the women, who refused to give towards it. For their loyalty to God on these two occasions, says R' Eliezer, they were rewarded in this world and in the next (Pirkei D'Rabbi Eliezer ch. 48). In this world they were rewarded with the celebration of the day of Rosh Chodesh (the New Moon), on which women traditionally abstain from certain types of work activities. But reward also awaits women in the next world, for they are promised eternal youthfulness.

An explanation for the connection between the new moon and the nature of

women is given by *Sefer Chassidim* (1148). Just as the moon reaches its maximum in the first half of her monthly cycle and declines in the second half, so, too, does a woman's periodic cycle lead her to the fullness of her strength in the first half of the month. She then sees it decline in the second half, only to rejoice at seeing it renewed again with the advent of the new monthly cycle.

In general, women are exempt from the duty to perform those positive Mitzvot which are governed by time. Hence, they are not obliged to wear Tzitzit or don Tefillin, for these are commandments that apply only at certain times. The command to sanctify the Sabbath, however, with which this Sidra opens, applies equally to men and women, and so does observance of the Festivals.

There is one type of Festival, indeed, that is regarded in Jewish tradition as a female Yom Tov, a Jewish "Woman's Day". This is Rosh Chodesh, the festive day (or every other month, two festive days) at the beginning of the lunar month when the New Moon first becomes visible. Unlike the major Festivals, work is not forbidden by the Torah on Rosh Chodesh. Nonetheless, Jewish sources remind us that many women have the praiseworthy custom of refraining from work on Rosh Chodesh on the grounds that Rosh Chodesh has been given to Jewish women as a special Yom Tov of their own. The *Tur Orach Chaim* explains that the three pilgrim Festivals (Pesach, Shavuot, Sukkot) are given in recognition of the three Patriarchs, each of whom has a special connection with one of the Festivals, while the twelve Festivals of Rosh Chodesh were to correspond to the twelve tribes, since we are compared to the moon, as we say in the blessing on the appearance of the New Moon:

וללבה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוס בטן שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליצרים על שם כבוד מלכותו.

And to the moon He said that she should be reborn as a crown of glory to those carried in the womb, who are destined to be reborn like her and to glorify their Creator for the splendour of His kingdom.

However, when the twelve tribes succumbed to the sin of the golden calf, the Festival of Rosh Chodesh, a symbol of the

renewal of the Divine Presence in Israel, was taken away from the men of the twelve tribes, who had participated in the sin, and given to their womenfolk who had refused to participate.¹

That the women refused to help make the golden calf is seen from the text of the Torah, which records that all the 'people' i.e. the men who had assembled round Aaron, broke off their golden ear-rings in order to make the calf, but does not mention the women. On the other hand, with regard to the contributions towards the building of the Sanctuary reported in this week's Portion, the Torah emphasises the prominent role played by the women:

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב כר כל כלי זהב, וכל אשה חכמה לב בידיה טוו.
וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טוו את העזים, וכל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לה'.

*And the men came in addition to the women, every beneficent heart, ... brought ... every golden jewel ... And every woman of wise heart spun with her hands ... And all the women whose hearts prompted them in wisdom spun the goats' hair ... Every man and woman whose heart moved them to bring for all the work which God had commanded...*²

* Ramban³ interprets the words 'in addition to the women' as an indication the women showed even more enthusiasm than the men in donating to the Sanctuary.

Through the merit of the righteous women of Israel were we redeemed from Egypt, say our Sages,⁴ and so in the Wilderness just as in Egypt, they showed their righteousness and charity in giving wholeheartedly to the Sanctuary as commanded by God, while refusing to contribute to the golden calf. That is why they deserved to be awarded a Yom Tov of their own. But why Rosh Chodesh? The sin of the men, for whom it would otherwise have been an appropriate Festival, deprived them of it, but it cannot have become

appropriate to the women merely on account of the men's loss of it. There must also be some inner connection between Rosh Chodesh and the women of Israel themselves.

The commentary of the Ba'ale Tosafoth on this week's Sidra gives the following reason for women rejoicing on Rosh Chodesh. The Sanctuary to which they contributed so liberally was established on Rosh Chodesh, the first day of Nisan. Accordingly the days of Rosh Chodesh became festive days for them.⁵

This explanation raises two questions. Firstly, why should the day the Sanctuary was set up have been declared a festival for the women since they had no part in the construction of the Mishkan? It should rather have been the day of the request for contributions when the women brought their donations. Why too, according to this, was 'the Festival allocated' to them in recognition of their contribution to the Sanctuary rather than in recognition of their refusal to contribute to the golden calf? Surely it required at least as much strength of character to resist their husbands' pressure to contribute to the calf together with them than to join with their husbands in contributing to the Sanctuary!

To illuminate the words of the Ba'ale Tosafoth, let us turn to a comment of the Maharal on the Mishnah in Pirke Avoth which enumerates the differing human temperaments:

ארבע מדות בדעות: נוח לכעוס ונוח לרצות, יצא הפסדו בשכרו; קשה לכעוס וקשה לרצות, יצא שכרו בהפסדו; קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד; נוח לכעוס וקשה לרצות, רשע.

*There are four qualities of human temperament. He who is angered easily and is appeased easily – his loss disappears in his gain. He who is hard to anger and hard to appease – his gain disappears in his loss. He who is hard to anger and easy to appease is saintly. He who is easy to anger and hard to appease is wicked.*⁶

The Maharal⁷ asks how it is possible to characterise a

person as saintly or wicked on the basis of temperament, which, being part of his innate nature, is usually beyond his control? Judgement as to saintliness or wickedness implies a deliberate choice between good and evil. The Maharal's answer is that if a person is by nature easily stirred to emotion, he should by nature be quick to anger, but just as quick to be appeased. Conversely, one whose emotions are not easily stirred should be just as hard to appease as he is hard to anger. Thus on the first two categories of temperament, the Mishnah refrains from praise or blame and is content to assert that one is superior to the other. However, * a man who is hard to anger but easy to appease has evidently made an effort to let love of his fellow overcome the evil part of his nature, and he is therefore deemed saintly. Conversely, he who is easy to anger and hard to appease has let his antagonism to his fellow overcome the good part of his nature, and he is therefore deemed wicked.

This explanation of the Maharal answers the latter question we raised above with regard to the explanation of the Ba'ale Tosafoth. The refusal to contribute to the golden calf was not in itself proof of the women's nobility – or of their absolute rejection of idolatry. It could have been argued that their refusal stemmed simply from meanness and reluctance to be parted from their finery, whereas the men were more generous with their possessions. When the women donated happily to the Sanctuary, however, they proved their moral fibre, for had miserliness been part of their native temperament, they must have let their desire to honour God overcome their parsimony. Should it be argued, on the other hand, that they were generous by nature and automatically contributed to any cause, e.g. the building of the Sanctuary, then they must have let their aversion to idolatry overcome the natural tendency to contribute, when they held back from contributing towards the golden calf. It was their negative reaction to the calf together with their positive reaction to the Sanctuary that proved their worth, for in either case they must have let their choice of good or rejection of evil overcome their natural inclination, and it was therefore only after both events that they were awarded a festival of their own. The men of Israel, by contrast, under the sway of their

natural temperament of generosity and liberality, donated to both causes, regardless of the worth of either. For this, according to the Midrash, Moses rebuked them before his death. 'You fickle people! You were asked to contribute to the calf and you gave. You were asked to contribute to the Sanctuary and you gave!'⁸

20

To return to our Sidra, we still have to understand why the women of Israel were awarded a festival on the day the Sanctuary was set up, rather than the day of their gifts to the Sanctuary.

* The final test of whole-hearted performance of a Mitzvah is the feeling after the deed has been done. A miserly person may give charity on the impulse of the moment and regret it afterwards. The Sanctuary when first set up collapsed every day for seven days. On the eighth day, Rosh Chodesh Nisan, it was set up again and remained intact. If the women had

not given whole-heartedly or had had second thoughts about their donations, they might have felt some secret satisfaction in their hearts when they saw the Sanctuary collapsing each day – indeed they might have hoped for the eventual return of their jewellery and perhaps some secret regret on Rosh Chodesh Nisan, when they saw the Sanctuary set up permanently and their ornaments lost to them for ever.

• In the event, the women felt sheer joy when they saw the Sanctuary set up in its splendour, and were happy that they too had a share in its preparation for the presence of God to be felt among them. This was the final test as to whether they had entirely overcome any trait of selfishness in their nature in their desire for proximity to God, and it was therefore that day, Rosh Chodesh, which they were awarded as their festival.

Our Sages say: כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. 'Whoever overcomes his natural traits, all his sins are forgiven.'¹² In its context, this axiom deals with one who removes from his heart a grudge against those who have sinned against him, but the moral is valid for the whole Torah. True worship of God is shown where man fulfils the Divine Will even when it entails changing his own nature. Such was the deed of Abraham at the Akedah, such was the deed of Pinchas, and such was the deed of the women of Israel. In one way or another it is the Torah's demand of every Jew.

According to *Chidushei HaKam*, however, the words of this verse indicate that, although late, the men ultimately surpassed the women. They were motivated by a special incentive which did not apply to the women. They felt the need to atone for their sin in worshipping the Golden Calf and did so by offering their heartfelt gifts for building the Tabernacle. Thus, their contribution was the expression of their repentance. Through this act they qualified as *baalei teshuvah* [penitents] and their action was judged in accordance with the Talmudic principle עומרים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה עומרים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד, where repentant sinners stand, even those who are completely righteous cannot stand (*Berachos* 34b).

With Gods of Love - R. Tauber 26

Not only does the repentant person regain favor in Hashem's eyes, adds the *Tomer Devorah*, but Hashem actually holds him in greater esteem than He did before he sinned - as Chazal taught. "In the place that repentant people stand, even the perfectly righteous cannot stand."

Chazal's statement is hard to fathom. How is it possible that one who has sinned is closer to Hashem after repenting than one who has never sinned? Can a repentant sinner be considered greater than a person who has constantly withstood his desires and remained steadfast in his devotion to Hashem?¹⁶

A rebbe begins to conduct his tish. Multitudes of chassidim wait in anticipation for the rebbe to deliver inspiring words that will infuse them with chizuk, carrying them through to the following week. Those on the bleachers strain to grasp his every word. A select few elderly chassidim, who have been with the rebbe for many years and understand the depth of his every word, sit directly around the rebbe's table.

As the rebbe begins to speak, he notices, out of the corner of his eye, that a young man has sheepishly slipped through the door. The rebbe recognizes him as a youngster who had completely strayed from the path and has recently turned a new leaf, beginning his journey back to Yiddishkeit.

Realizing that this recent ba'al teshuvah is undoubtedly uncomfortable in this room filled with devout chassidim, and understanding the struggles and challenges he faced in deciding to forgo the lifestyle he had been leading for a while, the rebbe stops in middle of his words. To the astonishment of the crowd, he lovingly motions the young man over to a seat directly at his side, and then continues delivering his divrei Torah.

While this young man's efforts and struggles have earned him the great honor of sitting directly at the rebbe's side, the elder chassidim sitting further away are able to gain a much deeper grasp of what the rebbe teaches, and they certainly derive far

ובביאור הדברים כותב שם רבינו בחיי שהנשים לא הסכימו להשתתף במעשה העגל, ולכן רמו שלמה המלך באומרו: "אדם אחד מאלף מצאתי, ואשה בכל אלה" לא מצאתי, כלומר, בחטא העגל בו אמרו "אלה אלהיך ישראל" שם לא

נמצאה אשה. שמה תאמר אולי טבע הנשים לאהוב את תכשיטיהן ולהשתעשע בהן, ולכן סירבו לתת את תכשיטיהן למעשה העגל. צא ולמד מנדרבת המשכן בה רצו לתת תכשיטי הזהב שלהן בחפץ גדול, עם היות ענין טבעי בנשים להשתעשע ולשמוח בתכשיטיהן והם עיקר שמחתן וחמדתן. והביאו חז' ונזם וטבעת עגיל וכומז כל כלי זהב, וקדמו במצוה הזאת לאנשים.

שי חרשים לעמוד נתת, זמן כפרה לכל-
דעותם, בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון
עירי חטאת לכפר בעדם, זפרון לכלם יהי,

22c מח ד אלה כ"א ספר הפרשיות

אף רחל שוחקת

אמרו חכמים, כל אותן שבע השנים שעבד יעקב ברחל היה משלח סבלנות ליתנן לרחל, ולכן נותנם ללאה. והיתה רחל שותקת. איך שמעון בן גמליאל: כל ימ גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. רחל תפסה בנתינת עמו ורעה בשתיקה. ראתה סבלנותיה ביד אחותה ושתיקה - אף בנימין בנה האבן של מן האפוד י'שפה'. יודע במכירת יוסף ושתיקה. והיו י'שפה'. יש לו פה ושתיקה שאלו בן בנה - (שמואל"א ג'): 'ואת דבר המלוכה לא הגיד לו'. אסתר - 'אין אסתר מגדת עמה' (אסתר ג). לאה תפסה בתודיה, עמד ורעה בתודיה אחריה. היא אמרה 'הפעם אודה את ה' - אף יהודה בנה אחריה - 'יהודה אתה יודון אחיר' (בראשית מט). דוד - 'הודו לה' כי טוב' (תהלים קיח). דניאל - 'מצלי ומודה' (דניאל ז).

רבינו כ"ק מרן אדמו"ר החידושי הרי"ם זיע"א הגיד לבאר לשון הפסוק יריבוא האנשים על הנשים" שיש בזה רמז ומכוון עמוק:

"איתא במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" וזהו שכתוב 'האנשים' שחטאו בזהב העגל באו בחילא סגי 'על הנשים' שלא חטאו כן. וזה פירוש 'תשובה' על ידי שלוקח לו דרך מרצון לעשיית החטא איך לעשות רצון עליון כמאמר 'עשה רצונו כרצונו' נמצא מחזיר רצון החטא למטוב כי מן הרצונות אשר לא לה' המה נמצאים באדם רק כדי ללמוד דרך לעבודתו יתברך, ונמצא משיב הרצון למקומו, וזה המקום אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו כי לא נמצא להם רצון עמוק כזה."

נבאד לנו שהתרוממות האנשים על הנשים היתה מכח היותם בעלי תשובה, ולקחו האנשים את אותם הרצונות הרעים שהביאו אותם לחטא בחטא העגל והעלו אותם לקדושה לרצונות טובים לעבודת המשכן, ובכך השיבו את הרצונות למקומם הראוי.

זאת ע"פ דברי הגמרא במסכת ברכות (דף לו ב): "דאמר רבי אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר (ישעיהו נז, יט): 'שלום שלום לחזק ולקרוב' לחזק ברישא והדר לקרוב", ולכן היו האנשים בדרגה יותר גבוהה מהנשים.

לפי הנראה דבר זה רחוק מהשכל

אלא שענין זה שבמקום שבעלי תשובה עומדין - צדיקים גמורים אינם עומדין צריך הסבר וביאור, וכפי שכבר העיר זאת המהרש"א בחידושי

אגדות על אתר: "גם שלפי הנראה דבר זה רחוק מהשכל שיהיה לבעלי תשובה מעלה יתירה על הצדיקים גמורים" וכתב שיכבר כתבו המפרשים טעמים ונימוקים בזה, והמהרש"א גופיה מסביר שאין הכוונה למי שחטא ועבר עבירה בפועל, אלא שהיה קרוב לפי מחשבתו לעבור עבירה וגבר על יצרו ולא עבר, ובזה סובר רבי אבהו שיש לו מעלה יתירה על הצדיקים, יעוין שם עוד בדברי המהרש"א.

ענין נוסף שעלינו להתבונן כאן הוא בלשונו של רבי אבהו, שלא אמר בפשטות "גדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים" אלא אמר בלשון נפתלת לכאורה: "מקום שבעלי תשובה עומדין - צדיקים גמורים אינם עומדין".

ועוד זאת נעיר מהא דאיתא במסכת סוכה (דף נג א) במה שהיו אומרים השמחים בשמחת בית השואבה:

"תנו רבנן, יש מהן אומרים: אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו, אלו חסידים ואנשי מעשה. ויש מהן אומרים: אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו, אלו בעלי תשובה. אלו ואלו אומרים: אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו".

משמע להדיא שכולם הסכימו ואמרו כאחד שאשרי חלקו של מי שלא חטא שהוא נמצא בדרגה הגבוהה ביותר, אלא שגם מי שחטא עדיין יש עצה בידו לשוב בתשובה וישוב וימחול לו. וזהו לכאורה סותר את דברי רבי אבהו שבעלי תשובה הם במדרגה יותר גבוהה מצדיקים גמורים שלא טעמו טעם חטא.

מה גם שרש"י בפירושו למסכת סוכה (שם, ד"ה אלו) כתב: "כל חסיד הוי חסיד מעיקרו", ומבואר שמי שחטא בעבר ואינו חסיד מעיקרא אינו יכול לעולם להגיע למעלה הגדולה של חסידות, ולא יועיל לו כלום שהוא עומד במקום שבעלי תשובה עומדין.

27

איכא מסתברא

בפרשה הקודמת, פרשת כי תשא, כתיב (שמות לז, לא): "וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטא גדולה ויעשו להם אלהי זהב".

רבינו כ"ק מרן אדמו"ר הלב שמחה זיע"א הגיד על פסוק זה בדברות

קדשו (שנת תשמ"ג):

"אנא חטא העם הזה חטא גדולה. בספרים מקשים מה ראה משה רבינו ע"ה להגדיל החטא כשביקש על המחילה, וכתבו שבא להמליץ יושר שהם מכירים בגדול החטא שחטאו חטא גדולה. ויש לומר שעל ידי שהם מכירים בגדול החטא גם תשובתם תהיה תשובה שלימה שמגיעה עד כסא הכבוד, וזה ענין שחטא העגל נמחל להם וחטא המרגלים לא נמחל להם, כי שם לא הכירו בגדול החטא כדכתיב 'אחינו המסו את לבבנו' וגו', וכיון שלא הכירו כל כך בגדול החטא גם תשובתם לא היתה כל כך גדולה. גם יש לומר שבני ישראל עשו תשובה מאהבה ובתשובה מאהבה וזדונות נעשו לו בזכות, לכן הגדיל החטא כדי להגדיל הזכות".

28

כיוצא בזה מקשים המפרשים בהא דכתיב עוד בפרשה הקודמת (שמות לד, ט): "ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך ה' ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו וגדלתנו", ולכאורה מה נתינת טעם יש בכך שעם ישראל הוא עם קשה עורף לבקשה זו שילך נא ה' בקרבם, הלא אדרבה קשיות עורפם הוא סיבה לדחות רגלי השכינה מעמם, וכלפי לייא.

מובן מצד עצמו לכל חטא ועון

והנראה בכיבור הדברים בהקדם מה שכתב רבינו כ"ק מרן אדמו"ר השפת אמת זיע"א בפרשת וארא (שנת תרל"א, ד"ה וירעם):

"וזה טעם כל הגלות כדי שיער האדם שמצדו מוכן להיות בגלות, וככה נוחג בכל איש מישאל... וצריך אדם לזכור אף בעת רצון שיש לו קצת דביקות, עם כל זה לא יושב ממנו שמורן מצד עצמו לכל חטא ועון, רק בעזר השם יתברך, וזה שאמר 'למען תזכור וכו' כל ימי חייך' שהוא אף בשעה שגדל בה חיים. וכן כתבו חז"ל 'לדבות ימות המשיח' שהוא עת הטובה שאין יצר הרע שולט, אעפ"י ויזכר היטב כי לולי רחמי כבוד ה' במצרים".

עלינו לדעת שאפילו בעת רצון ובזמן טוב שהאדם מחלה בעבודת השי"ת לעשות רצון אביו שבשמים, אין זה כי אם חסד ה' עליו, כיון שהוא מצד עצמו מוכן לכל חטא ועון ואילו לולי הקב"ה עוזרו ומסייעו לא היה יכול להנצל מרשתתו של היצר הרע.

ועל אחת כמה וכמה כשאין האדם נמצא במדרגה הרוחנית הרצויה, עליו לדעת שעצם כך שהוא נמצא במצבו הנוכחי והוא לא מרדור עון

לשאל תחתיה, הוא גם מעזרת השי"ת עליו שמצילו מליפול למדרגות נמוכות יותר.

וכבר הארכנו בדברי השפת אמת כמאמרנו בראש הספר בפרשת בראשית, שאדם הראשון התאונן על מצבו שאלולי עזרת השי"ת וקרבתו התמידית והוא לא היה יכול להנצל מכל הנסיונות שהיצר הרע מסית אותו ב'אלחתי ואוכל עוד', ואין עצה ואין תבונה כי אם קרבת ה' לחסות בצל כנפיו, והסיעתא דשמיא מגנא ומצלל מן החטא.

הם הדברים אשר טען משה רבינו ע"ה כלפי קודשא בריך הוא: אדרבה, דווקא מחמת כך שבני ישראל הם קשה עורף, הרי שמצד עצמם הם מסוגלים לכל חטא ועון, ולכן מוכרחים הם שילך ה' בקרבם ויזיה להם התקרבות יתירה ביתר שאת וביתר עז כדי שעל ידי זה ינצלו מן העון.

והוא שאמר משה "אנא חטא העם הזה חטא גדולה", ומשום שפלות מצבם אי אפשר להענישם וליטורם כי על ידי זה יכולים הם ליפול עוד יותר, וביקש שהקב"ה ימחול להם ואדרבה יקרבם יותר מהמגיע להם, ובוזה יוכלו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

30

בעלת העל תשובה

לכונן ולהשכיל רעיון זה, מסוגל דווקא אדם שכבר חטא ומבשרו יתזה שהוא עצמו מוכן לכל חטא ועון, ועתה שנתרומם ונתעלה משיג הוא את דברי השפת אמת שהאדם מסוגל לרע כפי שכבר ראה על עצמו בעת שפלותו, והקב"ה הוא שעוזרו ומגן עליו.

* לעומתו, אדם שלא חטא מימיו, קשה לו עד למאוד להשיג את עומק דברי השפת אמת שהוא מצד עצמו מסוגל להגיע לדיוטא תחתונה ממש אילו ל"ה שהקב"ה עוזרו, כיון שהוא עצמו הרי מעולם לא חטא.

* בנקודה זו עומדים בעלי התשובה בדרגה עילאית יותר מן הצדיקים הגמורים, שכן הם משיגים את עוצם חסדי השי"ת עליהם מכך שהם עצמם טובים לכל חטא ועון. ואכן לא נאמר בגדולים בעלי תשובה יותר

31

מצדיקים גמורים, כי לית מאן דפליג שמעלת הצדיקים גמורים גבוהה יותר שארי הם מעולם לא ציערו כלפי מעלה, ולכן היו אומרים בשמחת בית השואבה אשרי מי שלא חטא.

* אלא שבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי הבעלי תשובה במקומם העכשווי וזכרים היטב את מקומם הראשון, את עברם ואת חטאיהם הראשונים, ובמצוות ובמעשים טובים שלהם יש דרגה עילאית מיוחדת שהם מכירים בכך שה' העלם מרדת שחת ורק בכוחו הם במדרגתם הנוכחית. בענין זה גבוהים הבעלי תשובה על הצדיקים שיותר קשה להם להשיג זאת.

וזהו שאמר רבינו החידושי הרי"ם שהאנשים שחטאו בחטא העגל והכירו את נמיכות קומתם הרוחנית, התעלו יותר בנדבת המשכן מאשר הנשים שלא חטאו, ויבואו האנשים על הנשים בכך שהם השיגו שכל מצבם הרוחני הוא מתנת חנם מאת הבורא ית"ש והם מצד עצמם לא היו מסוגלים לכך. הבנה זו היא זו שרוממה את האנשים - הבעלי תשובה על הנשים - שלא חטאו.

שנים הם התפקידים המוטלים על שכם איש ישראל: החרדת אישיותו הפרטית, עיצובה השלם, וטיפוחו. ועדיין לא מילא את ייעודו, עד שישבו ויטמיע את כוחותיו האישיים-פרטיים, ויעלם קרבן וימזגם בכלל. וזהו סופה של המשנה:

י"א אין אני לי - מי לי, וכשאני לעצמי - מה אני?
(אבות א, יד)
י"א אין פיר' וי' [היד] על המשנה: י"א אין אני לי, מי לי - כי כל אדם נברא **לעצמו** מיוחד, שאין אחר יכול לחקנו כו' [ו]סם כל זה, יכשאי לעצמי מה אני - **שלי** (שפי"א קד"ה דרמ"ה)
אחד לבטל חלק פרטי שלו, אל הכלל, ע"כ דפוח"ה.

ונמצאת למד, שכל זמן שלא פיתח אדם את ייחודו הפרטי, בשתיים הוא שונה. הוא חוטא לעצמו, שלא הביא את סגולותיו הייחודיות שלו, לידי גימור ובשלות. ויחד עם זה הוא מסיק, גם בשיעור קומה הכללי של כנסת ישראל. שאין תבנית דמותה שלימה, ללא הצירוף המלא של כחות היחידים כולם, והטמעתם לאבוקה אחת.

• ואדם, אפשר לו לצעור במסילה הסלולה, מכחם וסמיכתם של אחרים. נגרר הוא אחר הרבים ונסרך אחריהם - כשה בעדר, אחר המשכוכית. ומשעשה כן, הגם שלא פגם, אבל הן לא פיתח את ייחודו העצמי, ולא קיים בעצמו את פקידת ה"אם אין אני לי - מי לי". שא-אפשר לו לאדם לסול אורחות, אלא בבח שאיפת רצונות עצמו לבדם. אדם המהלך בנתיבת, יושר דרך המלך, דרך שהכל כובשין אותה, דבק הוא בכלל - אבל אין שעלי צעדיו מכוונת, מכחו שלו. אבל

הסר מן הדרך לדורך בנתיבות פרטיות, על כרחו, על דעתו הוא, ומדנפשיה הוא דעביד הכי. וכאן באים לידי ביטוי, כחותיו הייחודיים, סגולותיו הפרטיות.

ד. נפרד

והנה, יסוד זה הנחילנו החסיד רבינו יונה, שכל צעידה של חטא, לעולם היא מתנהלת ומונוטת במשעולים פרטיים. כי אין כלל מציאות של שותפות, בדבר עבירה:

• "לנאה יבקש - נפרד" (משלי י"א, א) - מי שחבקש ללכת אחר תאוותיו, נפרד מכל חבר ועמית כו'. כי תאות בני אדם ומידותם, חלוקות, אין רצון של זה, כרצון של זה". (שפי"ה א, יא)

• שאף השותפים לדבר עבירה, אין שותפותם מאגדתם באמת. שכל אחד מהם, בבואו להרע, הן מבקש את סיפוק תשוקת מאווי הפרטיים. יצרי שלו, הם המדברנים ומריצים אותו לעבירה; לא יצרי חברו, שאין לו עניין בהם. ונמצא, שאין להם צד של שותפות ביעד. אלא צורך השעה גורמת להם, לצעור ארעית יחדיו, בדרך אחת, עד הגיעם לצומת התשוקות. מכאן ואילך, בהכרח מתפצלות הדרכים. כי הכניעה ליצר, בהכרח מושכת כל אחד מהם ברוטן התאוה, לכיוונים פרטיים.

לא כן, הדבר, בשעת שמחה של מצוה. השש לקיים ציווי בודאו, הן עמל, למען ייעוד שחון לגופו, ומתנייע עבור מטרה נעלה מעליו. ובהכרח הוא מבטל ממאווי האישיים, ומסורם למען יעדו. ועל כן, שניים המקבלים יחדיו עול מלכות שמים, נעשים שותפים של אמת, בהתאחדם יחד, סביב היעד הנכסף המשותף. ואם כנים הם ברצונם זה, הרי כל אחד מהם מנכי, מבטל ומאפס את כל כחות הרצון הפרטיים, כל שאיפות הרגשיו האישיים, ומתמסר יחד עם רעהו, בשותפות מלאה פוריה, עבור קיום היעד הנכסף.

והוא שדרשו רבותנו, בתקשר למעמד קבלת התורה:

י"ח שם ישראל נגד החר' - כאיש אחד, בלב אחד. (ספ"ה י"ב, ורש"י)

כל ההרגשים הפרטיים גובלו יחדיו, לשם השגת השראת שכניה של קבלת תורה.

ה. מעגלות שבים

מדברי החסיד למדנו איפוא, ששעת קפדישה לחטא, הינו בהכרח זמן של צעידה יחידאית, כל אחד בנתיבו הפרטי שלו. שכל אחד מן החוטאים, מבקש את ה'אלהות' האישית שלו. והרינו מוסיפים על דבריו לאמור, שמעשה התשובה גופו, אף הוא שרשיו נטועים על פלגי כחות הנפש הפרטיים - אישיים. ההזרה בתשובה, הינה מהלך אישי - אינטימי, הכרוך בכל רבדיו, לפקידת "אם אין אני לי - מי לי". כי עקירת הנפש מתמומות דיוטת החטא, אליה נשתפלה במהלך החטא, והשבתה למקורה, הינו תהליך של התעמתות אישית ממנה.

אל שלמה המלך, שהיה החכם מכל אדם, אמרו חז"ל (שבת י"ב, ב) - "בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, (שם כו, יא) חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר". וידועה אמרתו של הרבי מקוצק זצ"ל, על החכמה המיוחדת הטמונה בשתי תקנות אלו - עירובין ונטילת ידים: עירובין, להיות מעורב ומעורה עם הציבור, לא להיות מופרש מהם, אבל למרות זאת - נטילת ידים, להיות מורם מהעולם, שהידים יהיו נטולות ומורמות מהחולין. שתי התקנות של שלמה המלך שלובות, איפוא, אחת ברעותה.

על תקנות אלו נאמר הפסוק "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני", כי העידו על החכמה המיוחדת של שלמה המלך ע"ה, וזו החכמה המיוחדת הנדרשת לימאור התורה.

• אלא שדברנו אלה, אמורים רק ביחס לדרכת של תשובה. ברם יעדה של הדרך, תחנתה הסופית, הוא שיבה למעגלות הכלל. חזרת געגועים, לחיקה המקודש של כנסת ישראל. כי החטא הוא כאמור, תולדה של השתחררות והתנתקות ממערכת הציבור. ויעדה של תשובה וסופה, הוא איחוי הקרע, והתכללות מחדשת בכנסת ישראל. וכל העומד על האבניים של תנועת התשובה שזכינו לה בדורנו, מעיד נאמנה על תורף מהלך זה. על כיוון תנועת הנפש, מן הפרט אל הכלל. עובר לתשובתו, היו כחותיו של אותו אדם, ממוקדים לגמר, בנסיגות תוהו של האדרת האני הפרטי. בחיפוש נתיבות אישיות-פרטיות, בהם ימצא האני הזה, ביטוי ופורקן. וההיזאשות מהצלחת המשימה, עוטפת אותו געגועים, לנתב למסילות הכלל. לשוב להתאחד עם כנסת ישראל לדורותיה, ולצעוד במשעוליה הכבושים משכבר.

• ולכשנמצא את דברנו, נמצאנו למדים, שהשב, מביא עמו למקום תשובתו, נכס בעל ערך פנימי מופלג: את ההיכרות והמוגע הבלתי אמצעי, עם כחות הנפש האישיים פרטיים שלו. ובשעה שהוא שב למקורות הקדושה, וחוזר להתלמד ולהתמזג בכלל, הוא נושא עמו הכרות אישית זו, ואת ההשבתה והעילוי שפעל מעשה התשובה, על תנועות-נפש אלו, ומעשה השיבה, דוחם אותן הכחות, למרכבת הקדושה, ומזרמתן למערכת הכלל-ישראלית. ובכך הוא מביא את הכלל כולו, לידי עילוי והשבתה, שלא היו קיימים בו עובר לחטא.

ו. אלהות הרבה

ומשונה הוא חטא עבודה זרה, משאר כל עוונות ופשעים שאדם נוהג אחריהם. שכבר דברנו אמורים, ששעה של חטא, הוא זמן של התייחדות האדם עם רצונותיו שאיפותיו האישיות. שתאוותיו הפרטיות, הנחוהו-דרבנוהו לפתח אפיק משלו, בו ודרכו יוכלו לזרום. אבל תבנית חטא של עבודה זרה, לכאורה, כל מהותו הוא, פולחן של התכופות וסגידה מוחלטת, עד כדי גאלהה. כאן מתמסר האדם, ומייחד את כל אשר לו, ומקריבו קרבן, לפולחן האליל שהמציא. אין זו איפוא תאוה כשאר כל התאוות, המבקשות לפרוץ מסגרת תואמת, לנתיב האדרת האני הפרטי. כאן אנו עוסקים בתאוה המשונה שבכולן, בתאוה עמוקה של התמסרות.

ואף על פי כן, ביסודה, אין תאוה זו חלוקה מן האחרות. שכל תשוקת תאוה, לעולם בוקעת ועולה, מבין פלגי האני האישי המסויים. וגם יציר סגידת ההתמסרות, סוף סוף הוא מתוה ביטוי ברור, לכמיהה פרטית-אישית, כי את תבנית האליל, לעולם אדם חוצב, מתוך יישותו שלו עצמו. שאת שאיפות רצונותיו הכמוסים, הוא חוזר ומעצב, בתבנית אלילית-פולחנית. והוא מבקש למצוא באלילו, מקום ביטוי ופורקן, להערצת אותם התכנים, שליבו שלו, נוטה-נוהה אחריהם בכמיהה עזה, אלא שאין בידו להשיגם במלואם.

שאם הוא בטבעו ותכונתו, למשל, כמה וסוגד לנוי, הוא יפסל לו אלוה, שיסמל ויבטא את הייפי בגאדרותו המושלמת. ואם הוא מעריך כח, הוא ייצר תכונה זו עצמה, ויגלם אותה באליל, שתבניתו מביעה עוצמה. ואם ליבו נוהה ותר אחר עריות, יסמל אלילו בעיניו, את השיא של חסד דטומאה זה. ואף פולחנו, יהיה מגובל במידה גדושה של גילוי עריות. וכאשר הוא סוגד ומכופף עצמו לאלוה שתיכן, הוא מביע בעצם, את התרפסות כניעתו, בפני מידה זו ששאב ודלה, באישיותו שלו. ובאמצעות הפולחן, הוא חש עצמו נאחז ומתערה, בעוצמות המסוימות המגולמות באלילו. אותן עוצמות עצמן, אותן דלה ממסכת כמיהותיו הפנימיות שלו.

ומה כבד רצין פרוש רש"י ז"ל על הנשים עם הנשים, עד כאן
והקבין מה בא ללמדנו, והנה ליה למימר וכל נדיב לב הביא
זה ונזם וכו'. וגם מה בא ללמדנו בזה וכל איש אשר הניף
תנופת זהב לה'. ונראה דהנה רבותינו ז"ל דרשו על פסוק
"האיש אשר עשיתי עמו היום בעז", והנה ליה למימר שם
האיש אשר עשה עמי, אלא יותר ממה שבעל הבית עושה
עם העני, העני עושה עם בעל הבית, עד כאן.

והנה אם יחשב האדם זה בשעת נתינת צדקה, פי זה הוא לו
טובה גדולה. מה שנותן להעני דבר מועט, ונתן לו מן
השמים שפע רב. הנה נותן צדקה מנדבת לבו מרצונו הטוב

בשמחה רבה, בשמחה שיש לו ממשא ומתן אשר ידוע לו רוח
גדול, וכיותר פי קנה עולם הבא גם כן. וכן בקאן בנדבת
המשכן היו מאמינים זה, ונותנין בשמחה גדולה ובתענוג גדול
להתלהבות, והיו חושבין שפעת נתינתו זהו קבלתם, שמקבלין
שפע רב בזה ובכא. וידוע שבחינת המשיע נקרא על שם דבר,
ובחינת המקבל שפע נקרא בחינת נוקבא. 32

וזהו ויבאו האנשים, רצה לומר המביאים למלאכת המשכן הם
* המשיעים. על הנשים, כפרוש רש"י ז"ל רוצה לומר
שכאן בבחינת נשים המקבליים, מפני שהיו חושבין שהם
מקבלין שפע רב בזה ובכא בזה הבאה, ונתנו בשמחה גדולה
ומנדבת לבם. וזהו כל נדיב לב, רצה לומר על ידי מחשבה זו,
* נתנו מרצונם הטוב מנדבת לבם.

ארח לחיים

33 (גא חסיד) באר החיים 5 זית

וצריך האדם לשמוח בשעה שהוא
שומע דפיקות על דלתו מן העני המבקש
* ונתנו פרוטה לצדקה, וידע שמן השמים
יבאו אותו במתנה גדולה לתת לו צדקה,
שהקב"ה שלח לו עני שיוכל לקיים בו
זה המצוה הגדולה של צדקה. וכך איתא
בזה"ק (ח"א קד) "בשעתא דקב"ה רחים
ליה לבר נש, משדר ליה דורוגא, ומאן
יחיה מסכנא, בגין דיזכי ביה" - [כאשר
הקב"ה אוהב את האדם הרי הוא יתב"ש
שולח לו מתנה, ומהי המתנה - עני, ועל
ידו יוכל לזכות למצוה], ומבואר שם עוד,
שהעני יעמוד לימינו כנגד חרבו של
המלאך המות, ולא יתן לו להזיקו, והיינו
דקאמרי חז"ל במדרש רבה (רות פרשה ה'
ט) "יותר ממה שבעל הבית עושה עם
העני העני עושה עם בעל הבית", כי
צדקה מצילה מן המות ועל ידי הפרטות
הספורות שהוא נותן לעני זוכה להישאר
בארץ החיים, וכאשר יסתכל האדם

בעוד שעבודת האלוקים האמיתית, משמעה, התכופות בפני מה שלמעלה מן האדם.
היכנות לעולם רוחני המקיף את האדם. עבודת אלילים, להבדיל, משמעה חציבת תכונות
גנושיות גופניות, וההענקה להם עצמם, תכונות תבנית אלילית. ואולי משום כך, אכן מכונה

עבודת האלילים: 'עבודה זרה' - שאין לך זרות ומזרות גדולה יותר, מאדם הסוגר לפסל שחצב
מעצמו גופו.

* ונמצא, שבסופו של דבר, גם ביצרא דעבודה זרה, אין כאן התאחדות של הפולחים, סביב
יעד מטרה שחוז' לגופן. אבל זהו ביטוי מוחצן, של כמיהה אישית פרטית של כל אחד מהם
כשלעצמו, להאלהות שאיפתו שלו. ומכאן יגיע אורו הפנימי של מאמר רבותנו:

"אלה אלהיך ישראל אשר הפלדו מארץ מצרים" (שמות כב, ד) - מה חלמוד לומר, 'הפלדו'
(לשון רבים). שאיוו אלהות הרבה". (טנהדרין טז, א)

* כי שעת חטא, הינה בהכרח שעה של פילוג. בשעת תשוקת העבירה, אין תפסת מקום
לאחדות. והמטרה המשותפת לכאורה, עשיית עגל, בהכרח מתפצלת ליעדים חלוקים - "אלוהות
הרבה". שכיון שהחטא מבטא פרישה מן הכלל, צעירה בנתיבות אישיות ופירוד לבבות, בא
הדבר לכלל ביטוי גם בצורת עבודה-זרה ידיהו. כל אחד מהם, עבד איפוא לעגל, לפי אפנו,
תכונתו, צרכיו ומהלכו הפרטי. כל אחד מהם, יצר לעצמו בדמיונו, 'אלוה' חלוק ושונה משל
רעהו. אלוה, המבטא את תפיסתו הפרטית שלו, במה שמצטייר בעיניו הכחות, כשלימנות. וזוהי
הרבותא העמוקה שהשמיעונו רבותנו במאמר זה.

אבל מכל מקום, בזה חלוק חטא עבודה זרה, שהוא מבטא בי-זמנית, הן כבישת מסילות
פרטיות ייחודיות, והן את הקרבת אותה כמיהה-שאיפה פנימית ייחודית נבדלת, ויטירתה -
ההחלטית לשם עבודה זרה.

30

ה. בנזמים נתרצה להם

ומשנחלנו הארה עמוקה זו, שלהבת עולה מאליה, ואלומת אורה מגתה את המאמר דלעיל,
בהגהה מבהיקה:

"בנזמים חטאו - ובנזמים נתרצה להם. ורוח הקדש צווחת על ידי הושע (ב, א) וזהו
במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם - יאמר להם בני קל חיי". (שם)

* כי תכשית, במהותו, נועד להבליט את היחודיות האישית. ואם בגד סתם, מסיים את העוטה
אותו; כמה שקבעו חכמים (שבת קיג, א): "ר' יוחנן קרי למאניה - מכבודת". ודאי הקישוט, מיוחד
סיום זה, ומביאו לידי בליטת הקרנה של גוי. נזמי הזהב מבטאים אם כן, את נכסי הפרטיות,
המבדילים בינו לזולת.

* ופריקת נזמי הזהב בשעת חטא העגל, לדברנו, מבטא את סופו ועוצמתו של אותו החטא.
את התמסרות הסגידה המוחלטת, לתאוות ההאלהה. את פיתוח האישיות הפרטית, מחד,
ובי-זמנית, את פריקתה והכנעתה לעגל. ודבר זה, לימד את ישראל לחדד את עצמיותם,
ובי-זמנית, להפריש ולהעניק מתנה, את מלוא כליהם הפרטיים.

* ואותו תכשית עצמו, שביטא את שיאה של ההדרדרות הזו, אותו כלי עצמו, שביטא את
הפקרת המאוויים האישיים, את משאלות הלב השונות, לעבודה זרה. הוא גופו גוייס בתר הכן,
לעבודת בית אלקינו. *

ובולטים מעתה לעינינו דברי חכמים בסיפא של אותו המאמר:

"ורוח הקדש צווחת על ידי הושע: וזהו במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם - יאמר
להם בני קל חיי".

34

באופן זה על העני הדופק בפתחו או אז
לא תהיה דפיקתו אצלו כמשא, אלא
* אדרבה, יודה לו על שטרח לבוא אל
ביתו, ואף יתן לו נתינה הגונה כפי יכלות
וכוחו.